

deSingel

Internationale Kunstcampus

MUZIEK

BLAUWE ZAAL
GROTE PODIA

**PIANODUO TAL
& GROETHUYSEN
ZA 3 MRT 2012**

2011-2012 GOLDBERG

IGNACE BOSSUYT & ANDREAS STAIER
ZA 10 DEC 2011

EVGENI KOROLIOV
VR 16 DEC 2011

FILM 'THE GOLDBERG VARIATIONS'
DI 24 JAN 2012

TEODORO ANZELLOTTI
ZA 11 FEB 2012

**PIANODUO TAL & GROETHUYSEN
ZA 3 MRT 2012**

ANNA ENQUIST & IVO JANSSENS
VR 20 APR 2012

begin lecture recital **20.00 uur**
pauze omstreeks **20.30 uur**
begin concert omstreeks **20.50 uur**
einde omstreeks **22.05 uur**

teksten programmaboekje **Adeline Boeckeaert**
coördinatie programmaboekje **deSingel**

PIANODUO TAL & GROETHUYSEN

JOHANN SEBASTIAN BACH (1685-1750)

**Goldbergvariaties, BWV988 in de bewerking voor twee piano's
van Joseph Rheinberger (1883) en herzien door Max Reger (1915)**

Aria. Andante espressivo
Variatio 1. Più animato
Variatio 2. Allegretto
Variatio 3. Canone all'unisono. Andantino
Variatio 4. Energico
Variatio 5. Con fuoco
Variatio 6. Canone alla Seconda. Allegro
Variatio 7. Allegretto Scherzando
Variatio 8. Allegro
Variatio 9. Canone alla Terza. Moderato
Variatio 10. Fughetta. Alla breve
Variatio 11. Allegro
Variatio 12. Canone alla Quarta. Andante
Variatio 13. Adagio
Variatio 14. Con fuoco
Variatio 15. Canone alla quinta. Adagio
Variatio 16. Ouverture. Maestoso-Allegretto
Variatio 17. Poco Allegro
Variatio 18. Canone alla Sexta. Alla breve
Variatio 19. Allegretto
Variatio 20. Allegro marcato
Variatio 21. Canone alla Settima
Variatio 22. Alla breve
Variatio 23. Allegro
Variatio 24. Canone all'Ottava. Andantion
Variatio 25. Adagio espressivo
Variatio 26. Allegro deciso
Variatio 27. Canone alla Nona. Allegro
Variatio 28. Allegretto
Variatio 29. Allegro
Variatio 30. Quodlibet
Aria. Andante espressivo

gelieve uw GSM uit te schakelen

De inleidingen kan u achteraf beluisteren via www.desingel.be
Selecteer hiervoor voorstelling/concert/tentoonstelling van uw keuze.

Op www.desingel.be kan u uw visie, opinie, commentaar, appreciatie, ...
betreffende het programma van deSingel met andere toeschouwers delen.
Selecteer hiervoor voorstelling/concert/tentoonstelling van uw keuze.
Neemt u deel aan dit forum, dan maakt u meteen kans om tickets te winnen.

Bij elk concert worden cd's te koop aangeboden door 't KLAverVIER,
Kasteeldreef 6, Schilde, 03 384 29 70 > www.tklavervier.be

Grand café deSingel

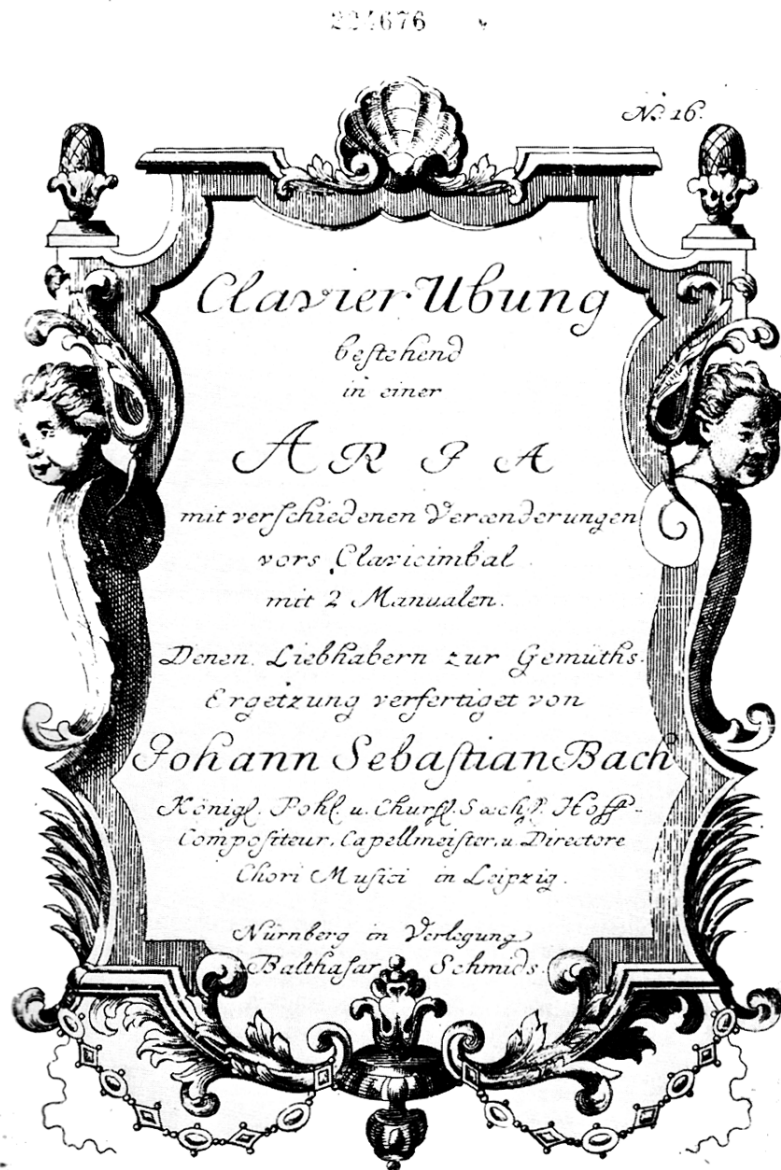
open alle dagen 9 > 24 uur
informatie en reserveren +32 (0)3 237 71 00
www.grandcafedesingel.be
drankjes / hapjes / snacks / uitgebreid tafelen

GOLDBERG-VARIATIONEN

“Graaf Hermann Carl von Keyserlingk (1696-1764), de Russische gezant aan het hof van de Saksische keurvorst in Dresden, kon naar verluidt dikwijls de slaap niet vatten. Hij gaf Johann Sebastian Bach (1685-1750) de opdracht enkele zachte en enigszins opgewekte klavierstukjes te componeren, hetgeen resulteerde in een variatiereeks die vertrekt van een aria, gevolgd door 30 variaties, waarna de openingsaria wordt herhaald. Bij het naar bed gaan moest zijn hofklavecijnist Johann Gottlieb Goldberg (1727-1756) telkens enkele variaties spelen.” Dit verhaal over het ontstaan van de zogenaamde Goldbergvariaties is maar uit één bron bekend: de eerste monografie over Bach van Johann Nikolaus Forkel uit 1802. Het is een verhaaltje dat we graag horen maar dat bij nader inzien weinig waarschijnlijk lijkt. Zo valt het ten zeerste te betwijfelen of Goldberg over de technische en expressieve kwaliteiten beschikte om deze aartsmoeilijke compositie uit te voeren. Hij was amper 14 jaar oud toen Bach het werk in 1741 voltooide.

De oorspronkelijke titel die Bach aan zijn Goldbergvariaties meegaf, luidde: ‘Clavier-Übung bestehend in einer Aria mit verschiedenen Veränderungen vors Clavicimbal mit 2 Manualen’. Hij publiceerde de bundel als vierde en laatste deel van zijn prestigieuze reeks klavierwerken ‘Clavier-Übung’. De baslijn van de openingsaria, een lyrisch en rijkelijk versierd klavierstuk in de Franse stijl met het karakter van een sarabande, vormt de basis voor de daaropvolgende 30 variaties. Daarmee gelden Bachs Goldbergvariaties als prototype van de barokke basso ostinato: het is niet de melodie maar wel de noten van de baslijn die één voor één het grondmateriaal voor de variaties aanleveren.

De variatiereeks, op basis van een basso ostinato, vertoont een doordachte cyclische opbouw, gekoppeld aan een virtuoze en expressieve stilistische verscheidenheid. Het basthema waarop Bach de dertig variaties baseert, is echter weinig opzienbarend. Het harmonische verloop ervan vinden we in tal van barokmuziek terug, van Corelli en Vivaldi tot en met Händel. Maar wat Bach er vervolgens mee doet, tart alle verwachtingen. De Goldbergvariaties vallen in twee delen uiteen, wat hij verduidelijkt door variatie 16 uit te werken als een Franse ouverture. Hiermee wekt Bach de indruk een nieuw werk in te zetten. Bovendien is elke derde variatie een canon, telkens met een ander interval, vanaf unisono opstijgend tot none. In de andere variaties wisselen dansen af met virtuoze etudes. In enkele variaties in de mineurtoonard (sol klein in plaats van sol groot) slaagt Bach er zelfs in om de diepste emoties los te maken. Dit alles mondt uit

in een zogenaamd 'quodlibet', een potpourri waarin enkele volksliederen verwerkt zijn.

Anderhalve eeuw later, in 1883, bewerkte de in Liechtenstein geboren componist **Joseph Gabriel Rheinberger** (1839-1901) Bachs Goldbergvariaties voor twee piano's. De componist Rheinberger behoort tot het lijstje toondichters uit de negentiende eeuw die in de eerste helft van de twintigste eeuw in de vergetelheid geraakt zijn, om pas vanaf 1970 herontdekt te worden. Hoewel zijn oeuvre uit meer dan 200 kwalitatief hoogstaande composities bestaat, vooral orgelmuziek (20 orgelsonates) en religieuze koormuziek, wordt Rheinberger in de muziekgeschiedschrijving vooral opgevoerd als een van de meest gereputeerde orgel- en compositieeraars uit zijn tijd. Tot zijn leerlingen behoorden onder andere Humperdinck, Wolf-Ferrari, Thuille, Sandberger, Kroyer, Trunk, Schmid-Lindner, Buonamici, Horatio Parker, G.S. Chadwick en Furtwängler. Zijn conservatieve visie leverde hem bij zijn leerlingen de bijnaam 'Fugen-Sepp!' op.

Ook zijn eigen composities liggen in de lijn van de klassieke en vroegromantische traditie en zijn sterk beïnvloed door Bach, Mozart, Haydn, Beethoven en Brahms. In een brief uit 1896 beschrijft Rheinberger zijn muziek als volgt: "Sodann Sangbarkeit und Klangschönheit! Ohne dieselben hat die Musik keine Berechtigung! Ich weiß wohl, daß diese meine Ansicht viele und gewichtige Gegner hat [...] Musik, darf niemals grübelnd und verdrießlich klingen! Musik ist im Grunde Ausfluss der Freude und selbst im Schmerz kennt sie keinen Pessimismus!" [Muziek heeft zonder zangbaarheid en klankschoonheid geen bestaan. Ik weet dat mijn inzichten hierin weinig bijval krijgen [...] Muziek moet ook nooit groezelig en verdrietig klinken! Muziek is in de kern een zaak van vreugde en zelfs in verdrietige omstandigheden kent zij geen pessimisme!] Hiermee profileerde hij zich als een tegenstander van de zogenaamde 'Neudeutsche Schule', een muzikale stroming die meer programmatische muziek nastreefde en waarvan onder anderen Richard Wagner en Franz Liszt de grote figuren waren.

Rheinberger was de eerste componist uit de muziekgeschiedenis die zich aan een bewerking van Bachs monumentale Goldbergvariaties waagde. Als grote bewonderaar van Bach was het in de eerste plaats zijn bedoeling om het grote publiek opnieuw met deze geniale muziek bekend te maken. In het voorwoord tot de partituur geeft hij duidelijk zijn visie weer: "Zu dem Bedeutendsten, was J.S. Bach für Klavier geschrieben, zählen die 'Goldbergschen Variationen' – Aria mit 30 Veränderungen. Wenn dieses großartige Werk bis auf den heutigen Tag mehr nur theoretisch gewürdigt als gespielt wurde, so hat dies seinen triftigen Grund in dem Umstande, daß es für ein Klavier mit zwei Manualen geschrieben ist - ein Instrument, das man längst nicht mehr kennt. Möge nun vorliegende pietätvolle

Bearbeitung für zwei Klaviere dazu dienen, Musiker und Musikfreunde mit diesem Schatze echter Hausmusik bekannt und vertraut zu machen."

Hieruit blijkt dat Rheinberger enkele belangrijke zaken voor ogen had. Eerst en vooral golden de Goldbergvariaties toentertijd als nauwelijks nog speelbaar. De reden ligt voor de hand: deze variaties werden gecomponeerd voor een klavecimbel met 2 manualen, een instrument dat in de negentiende eeuw nog maar weinig werd bespeeld. Het was dan ook Rheinbergers grootste bezorgdheid om ze voor een modern instrument te herwerken, in casu twee piano's. Het voordeel van twee manualen te verdelen over twee verschillende klavieren, is dat men quasi automatisch het effect van een orkestrale klank krijgt. Het klavecimbel met zijn getokkelde snaren heeft immers een beperkt dynamisch bereik en is niet in staat om noten aan te houden. Geheel in de geest van Bach hield Rheinberger de versieringen dan ook zo concreet en neutraal mogelijk. Een tweede betrachtiging bij het bewerken van Bachs 'Goldbergvariaties' was om de ingenieuze structuur van deze compositie extra te benadrukken. Rheinberger realiseerde dit door de verschillende variaties titels als Andante espressivo, Allegro marcato, Con fuoco etc. mee te geven. Ook het toevoegen van metronoomcijfers zorgde voor een meer substantieel verschil tussen de verschillende variaties onderling. Hierdoor wordt de vorm en de structuur van het werk echter geenszins complexer. Tot slot verrijkte Rheinberger de partituur met enkele melodische en harmonische aanvullingen, zonder afbreuk te doen aan de ritmische continuïteit en contrapuntische helderheid van het origineel.

Circa vijftig jaar later, in 1909, waagde de Duitse componist en pianist **Max Reger** (1873-1916) zich tijdens een pianorecital voor de eerste keer aan Bachs Goldbergvariaties in de versie van Rheinberger. Uit programmabrochures van deze uitvoeringen kunnen we afleiden dat Reger naar hartenlust experimenteerde met het Rheinberger-arrangement: de ene keer liet hij bepaalde passages weg, de andere keer voerde hij het werk integraal uit, en nog een andere keer werden bepaalde variaties zelfs met herhalingen uitgebreid. Het kopiëren en bewerken van anderens composities gold toen reeds als een waardevolle methode om een bepaalde stijl of een bepaald genre als componist 'van binnen uit' te leren kennen. Of zoals Reger in het artikel 'Musik und Fortschritt' uit 1907 zelf opmerkte: " 'Ware' vooruitgang kan slechts voortkomen en verwacht worden op grond van een doorgedreven en liefdevolle kennis van de werken 'van gisteren', net zoals alle vooruitgang slechts kan groeien uit het 'kunnen', de ambacht die mensen 'van gisteren' op een eeuwig voorbeeldige wijze hebben bezeten tot navolging en herschepping vandaag." Na tal van uitvoeringen met wisselende partners besliste Reger in 1915 om zijn eigen versie op papier te zetten.

Max Reger tijdens een opnamesessie met het 'Welte-Philharmonie orgel' (1913)

Over het leven van Reger is veel geschreven, en niet altijd even positief. Reeds tijdens zijn leven stapelden de vooroordelen tegenover zijn muziek zich op: Reger, de epigoon van Bach en Brahms; een Brahms voor armelui; de reactionaire ambachtsman zonder een greintje persoonlijkheid enz. Hij was een excentrieke componist en ook heel erg begeistert door Bach. Een befaamd citaat van hem luidt: "Bach ist Anfang und Ende aller Musik" [Bach is het begin en het einde van alle muziek] In Bach bewonderde hij vooral het onuitputtelijke contrapunt, dat door Bach in de eerste helft van de achttiende eeuw tot een uitiem hoogtepunt was ontwikkeld.

Ook in zijn versie van de Goldbergvariaties blijft de geest van Bach doorschemeren. Hij verfijnde Rheinbergers arrangement vooral in dynamisch opzicht, door de levendige en welsprekende ingrediënten die inherent zijn aan de barokmuziek te exploreren. Het doel van deze dynamische aanduidingen (vnl. crescendi en diminuendi) was om de luisteraar meer bewust te maken van de muzikale structuren. Net zoals Bach was Reger naast componist ook een virtuoos en vermaard organist. De contrapuntische mogelijkheden die het orgel met zijn meerdere klavieren en pedaal biedt, inspireerden Reger tot het schrijven van enkele van de meest complexe en intrigerende orgelwerken uit de hele muziekgeschiedenis. Ook voor zijn arrangement van de Goldbergvariaties gebruikte Reger zijn kennis van de orgelmuziek om bijkomende klanken te creëren. Vooral in variatie 17, 18 en 22 doet Reger bijzondere ingrepen. Hier opteert hij ervoor om onder meer enkele noten te octaveren, een procédé dat in de orgelmuziek schering en inslag is. Het resultaat: Goldbergvariaties met symfonische allure, zonder dat Reger eigen motivisch-contrapuntisch materiaal toevoegde.

Pianoduo Tal & Goethuysen

De Israëlische pianiste Yaara Tal en haar Duitse partner Andreas Groethuysen zijn een van 's werelds meest vooraanstaande pianoduo's. Ze treden regelmatig op in prominente zalen als het Concertgebouw Amsterdam, de Philharmonie van Berlijn, Alte Oper Frankfurt, Musikhalle Hamburg, Hongkong Arts Festival, Philharmonie Köln, Gewandhaus Leipzig, Wigmore Hall London, Teatro alla Scala in Milaan, Philharmonie München, Frick Collection New York, Teatro Massimo Palermo, Verboden Stad Concert Hall Peking, La Roque d'Anthéron, Klavierfestival Ruhr, Salzburger Festspiele, Wiener Musikverein, Tonhalle Zürich... Hun nimmer aflatende creativiteit resulteert in unieke programma's met naast de centrale literatuur voor pianoduo's ook veel aandacht voor minder bekende parels. De samenwerking met platenmaatschappij Sony Classical heeft voor een belangrijk deel gezorgd voor de internationale faam van het duo: ze hebben onder andere vierhandige werken van Carl Czerny, Reinhard Febel, Theodore Gouvy, Charles Koechlin, Felix Mendelssohn, Max Reger, Robert Schumann en Richard Wagner opgenomen en veel van deze opnamen werden met de Preis der Deutschen Schallplattenkritik of de Echo Klassik Preis bekroond. Tal & Groethuysen hebben de eerste integrale opname van het vierhandig werk van Franz Schubert op hun naam staan (7 cd's), bekroond met de Cannes Classical Award in 1998, en de integrale pianoduo's van Mozart (3 cd's). Recent verschenen hun opnamen van Mendelssohns Octet en 1e Symfonie in de bewerking voor piano vierhandig van de componist zelf (bekroond met een Preis der Deutschen Schallplattenkritik) alsook de Goldbergvariaties van Bach in de bewerking van Rheinberger/Reger en het 1e Pianoconcerto in de vierhandige versie van Johannes Brahms. Sinds enkele jaren leiden Tal & Groethuysen een klas voor pianoduo's aan de Musikhochschule van München.

www.tal-groethuysen.de

MORGEN IN DESINGEL

**PUBLIEKE MASTERCLASSES VOOR
PIANO 4-HANDIG / 2 PIANO'S
OLV. DUO TAL & GROETHUYSEN**

© Michael Leis

ZO 4 MRT 2012 / 10 UUR TOT 16 UUR kleine zaal (zone Backstage)
gratis voor toehoorders, zonder reservering

architectuur theater dans muziek

WWW.DESINGEL.BE

T +32 (0)3 248 28 28
DESGUINLEI 25 / B-2018 ANTWERPEN

WORD **FAN** VAN DESINGEL OP **FACEBOOK**

deSingel is een kunstinstituut van de Vlaamse Gemeenschap en geniet de steun van

SA^C STAD ANTWERPEN

Haven van
Antwerpen

Knack

hoofdsponsor

mediasponsors